

باش تورکستان

تورکستان ملی استقلال فکریکه خدمت ایتوچی آیلق مجموعه در
باش محرری: چوقای اوغلی مصطفی

جل 1 || دیکابر 1929 || ساره 1

بزنك يول

یه گیده ن چيقا باشلاغان ههر بر سیاسی مجموعه وه غه زیته ننگ
اوقوچیلهریگه اوز سیاسی غایه، یولی هم مقصدینی تانیتوب کیتیش
عادتى باردرد. قانون حالیکه کیروب قالغان بو عادتکه بز هم ایبارمز.
یولیمزنی آگلایش اوچون اوزون ایضاحلرکه احتیاج یوق.
یولیمز وه مقصدیمز:

بز تورکستان استقلالچیلهری ایلیمنك ایرکی وه یورتمز
تورکستاننك قورتولشی اوچون کوراشامز.

جمله سنده خلاصه ایته بیلهدر.

تورکستانلیرکه موندن باشقا یول یوق، بولا آلماس وه بولماسین.
بز بو طرفده یورتمزده کی موسقوا ساویت حکمرانلغی ظلمی
آستنده ملی استقلال اوچون آیلوچی میلیونلرچه تورکستان اوغلله.

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

تور كستان» كه بولادر. «يكي تور كستان» يولي بزنگ مشترك بولمزدرد. بز اونگله بر يولده كيمه مز وه بر غايه كه اومتولامز.

بزنگ ايله برابر عمومي جبهه ده، عمومي قورتولش غايه سي بولنده كوره شمه كده بولغان استقلالچي آذربايجان، شمالي قافقاسيا، ايدل-اورال، قريم، گورجستان وه او قرينالي توغان وه دوستله- ريمزنگ همه سيگه مقدس ملي غايه لريگه ايرشوده موفقيتلر تله يمز. اوله رنگ موفقيتي بزنگ موفقيتمز، اوله رنگ قايعيله ري بزنگ قايعيمزدرد. «ياش تور كستان» باشقارماسي.

تور كستانده پاخته اطرافيده كوره ش

بو كونه رده تور كستانده نوبته كي «ضربه لي مسئله» پاخته مسئله - سيدر. پاخته هر وقت روسيه نك دقتي جلب ايتوب كيلگن مهم بر نقطه ايدى. توبانده باسيلغان سابق چار حكومتي زراعت مينستري كريوشه ين نك بو مسئله حقيده كي فكريني اوقوب كورينگر. كريوشه ين چه تور كستان پاخته سي مسئله سي، روسيه توقوماچيلك صناعتنك امريكا پاخته سيدن آزاد قيلنشي مسئله سي ايدى. مسئله نك ايكنچي تامانيكه - روس توقوماچيلق صناعتي منفعتي بيلان كوبنچه برلاشالماغان بيرلي خلقنك منفعتيكه كريوشه ين غايت آز نظر سالار ايدى. شونده ي بولسا هم چار حكومتي تور كستانده پاخته چيلك ترقيسي بولنده كي قينلقله ايله حسابلاشار وه كوزده تونديغي پروگرامي ايشكه آشيري شي اونا ره چه بللر كه آرقانما سوروشكه مجبورلك حس ايتهر ايدى.

بو قينلقله - سوغاريلغان بيرلر آزلفي، تور كستان اهاليسي چيتمدن كيريلگان غه لله بيلن تا مين ايتشي مسئله سي وه باشقالر - شورا حكومتي آلدېكه هم كيلوب چيقديلر. بو قينلكلارنك مقياسي بيلمه ك اوچون 1928 نچي يلدن تصديق ايتيلگان «پاخته چيلك ترقيسنك پش يلك بلاني» كه اساسي قيلول آلنقان معلوماتلر ايله تاشمه ك

لازم. بو قينلقله بر آز قسقارتيلغان حالده ف. ئي. اوشكالوف نك «پاخته چيلك مسئله سي وه تور كستان- سبير تيمربولي» اسملي مقاله سيده ايضاح ايتيمشدر. («تور كستان- سبير تيمربولي» اسملي روسچه اثرنك 144-173 بتيله ريني باقنيز.)

ايلگه ري كيمه سده ن بورون، بو بيرده قسقه چه قيلولب شورا حكومتينك تور كستانده پاخته چيلكني ترقى ايتديرش پرويه كيني سوزلاب اوتامهن. بو پرويه كت اوستيده حاضر كي كونده يورتمزده شدتلي كوره ش بارمه كده در. شونك اوچون «ياش تور كستان» اوقو- چيله ريني بالشيويكله رنگ پاخته سياستي ايله تاشترمه ك فائده سز بولماس ديب بيله مهن.

پاخته چيلك ترقيسنك پش يلك بلاني بو بنچه شورا توقوماچيلك صناعتي اوچون لازم بولغان 598.700 توننا تازالانغان پاخته دهن، 1932 نچي يلدن، شورالهر اتفاقي حدودي ايجيده 368.600 تونناسي اوندريله چه ك. بو مقدارده ن 315.400 تونناسي تور كستان حصه سيكه توشادر. 598.700 توننادهن 368.600 توننا چقغاج قالغان 230 مك توننادهن آشقراق تازره پاخته نك چيت مملكتلهرده ن، باشليچه امريكا- دهن كيلتريلشي كيره ك.

«دولت پلان قوميسيوني» - گوس پلان - وه باش پاخته قوميته- سي - باش پاخته قوم - نك معلوماتلهر يگه كوره، شورا حكومتي چيتمدن كيله درگان پاخته دهن 1937 نچي يلدن گنه قوتيلا آلفوسيدر. بو كونگه چه شورا حكومتي چيتمدن كتيريلگان پاخته اوچون بويوك مقدارده آقچه تولامشدر. مثلا 1925 نچي يلدن 133.830.000 آلتون سوم، 1926 نچي يلدن 117.777.000، 1927 نچي يلدن 131.504.000 آلتون سوم بيريلگن. - ديمك شورا حكومتينك چيتمدن كيرتگان ماللهرينك قيمتمدن %18,4 در.

1932 نچي يلدن چيتمدن كيرتيلش لازم كيلگن 230 مك توننادهن

آشراق پاخته هم يوزلهرچه ميليون آلتون سومگه تورار . نه قدر آغير بولسه هم بولشويكله بونكه بوي سونشگه مجبوردرلر . چونكى تور كستانده پاخته چيلك ترقيسى بوليدە ، آتلاب اوتب كيتش قين بولغان بر قانچە توسقونلەر تورادر .

پاخته چيلك ترقيسيدەن سويلەدكلهري وقت ، شورالەر بيش يلك يلانلەريده بەگي ساحەلەرنى سوغاريشنى ، پاخته اونومىنى آشريشنى ، ايسكيدەن سوغاريلغان بولوب ، ايشدەن چيقوب قالغان بيرلەرنى بەگيدەن فائەدلاناشنى وه آخردە بوغداي وه باشليچه شالى ايكينى سيقوب چيقاراشنى كوزدە توتار ايديلەر .

تور كستانده شورا حكومتى نك سوغاريلغان بيرلەر ساحەسىنى نه قدر هەكتار بەگي سوغاريلغان بيرلەر ايله كيكايترماقچى بولغانلغن بيامەك اوچون روسچە « پاخته ايشلەرى » اسملى مجموعە نك 1927 يىل 9-10 نومرولەريده وه « س. س. ر. صناعتينگ بيش يلك ترقيسى حقيده قونترول سانلەرى » ديگەن ائردە كتيريلگان توباندهگي سانلەر بيلەن تاشمەك لازم : 1932 نجى يلدە تور كستاندهگي سوغاريلغان بير ساحەسى 3.299.500 هەكتار (1) ، ديمەك 1913 نجى يلدە كيدەن 443.500 هەكتار آز — مذکور يىل تور كستانده 3.743.000 هەكتار سوغاريلغان بير بار ايدى . بوندەن بولشەويكلەرنك تور كستانده سوغاريش ايشلەرى توش توغروسيدەگي هيبتلى سوزلەرينگ بوش والدراشدەن باشقا نەرسە ايمە سلگي آچق كورينادر .

1913 دە ايسە بوتون تور كستاندهگي پاخته ايكين ميدانى 562 400 هەكتار كنه ايدى . 1932 يلدە ايسە سوغاريلغان بير ساحەسى 1913 نجى يلكه قاراغاندە 443.500 هەكتار آز بولغانى حالده شورا حكومتى پاخته ايكينى ميدانىنى 942.200 هەكتار كه يتيكز مه كچيدر .

(1) بر هەكتار بر ديساندينەن بر آزكەم .

بوندەن توباندهگي كورنش يوزە كه كيلور :

سوغاريلغان بير مقدازى 443.500 هەكتار آز ايفان ، پاخته ايكينى اوچون ايسە 379.800 هەكتار آرتق بير آلتور . بوندەن تور كستان نك روسيەدەن كتيريلگان غەللە كه نه درجه دە قاتغ باغلاناشى آچقدەن آچق كورينوب تورادر .

پاخته نك اونومىنى آشرش حقيده ايسە شورا متخصصلەرى هەكتار ساين 0,45 تەنتەر (3) يعنى بر ياريم پوددەن آرتق اونوم كوبايشينى كونايدرلەر . البته بو اونوم كوبايشى عموم پاخته حاصلاتينك كوتاريلشگه جدى بر تاثير ايتا آلماس .

شورا متخصصلەرى ايلگەرى سوغاريلغان بولسه هم حاضر فائەدە - لاناما يتورغان بيرلەرگه هم هيچ بر اميد قونايدرلەر . اوشكالوف بوتوغرودە :

« پاخته ايكين ميدانى كيكايترش نقطه نظريدەن بو بيرلەرنك جدى بر اهميتى يوقدر » ديب يازادر .

ايمدى پاخته ميدانىنى كيكايترمەك اوچون سوگى منبع - تور كستان نك پاخته چيلك ممکن بولغان ساحەلەريدهن بوتون غەللە ايكينلەرينى سيقوب چقاريش گنه قالادركى اوشكالوف بونى « ايك آرزان وه ايك تاثيرلى منبع » ديب ساتايدر .

غەللە ايكينلەرينى سقوب چقاريشى آرقاسيدە شورا حكومتى تور كستان أهاليسنى اوقات جهتيدەن غايت قين بر وضعيتگه قونايدر . روسيە نك تور كستانده پاخته چيلكنى ترقى ايتديرش اوچون « ايك آرزان وه ايك تاثيرلى » كوردىگى بو يولى بزنگ يورمز اوچون اگ قورقوچلى و فلاكتليدر . تور كستان نك چيتدەن كتيريله درگان غەللەگه باغلاناشينگ يىل ساين نه درجهدە اوسيب بارا ياتقانىنى بيامەك اوچون بو توباندهگي معلوماتلەرگه دقت ايتكز :

(3) بر تەنتەر 50 كيلوغرام ياكى تخمنا 3 بود .

1927نجى يىلده تور كستان نك چىتىدەن كىلادىرگان غەللەگە احتىياجى 26.500.000 پود ، 1928 يىلده 34.000.000 پود ، 1929نجى يىلده 40.000.000 پود ايدى . پلانده كى بىش يىل آخىرىگە - يعنى 1932نجى يىل - چىتىدەن كىتربىلەدرگان غەللە مقدارى نھىمىنأ 60مىليون پود بولغوسىدر (4). دىمەك وقت اوتكەن ساىن تور كستان اوزىدە بىتىشادىرگان غەللەسىدەن محروم قىلىنوب تام معناسى اىلە روسىيە نك خام مال مملكتىگە آيلاندىر يلادر .

تور كستان اوچون روس غەللەسىگە باغلانغان بولش ، سىياسى جەت يىلەن گنە قالماسدەن (بو حقدە توباندىدە بر نىچە سوز ايتوب اوتارمەن) توغرىدەن توغرى خلقمىز نك جسمانى بارلىقنى ھەم تھىدىد ايتە دركان بر شكل آلادر . 1918/19 يىللەردە غەللە يتشما كۆپىندەن تور كستان اىكى مىليوندەن آشق بالالارىنى يوقاتقاندر . بزنگ تور كستاندە يتشا دركان اوز غەللەمز اوچون كورەش آلوب بارشمىز ضرور لغىنى اگلاتش اوچون بو ايسلەتش گنە يتارلك دىب اويلايمەن : ھەلىگەچە بالشىويكەرنىگ اوزلەرى طرفىدەن توزىلگان تور كستانگە غەللە كىترش پلانلەرىنى تولا بەجەردكلەرى بر يىل ھەم كورولماغاندر .

يوقارىدە آتى كىچكەن اوشكالوف اوزى «تور كستانى غەللە يىلەن تامين ايتش مسئله سىنگ قناعتلە نورلك حالده ايمەسلكن» اقرار ايتشگە مجبوريت حس ايتەدر . او بو مناسبت يىلەن توباندىدە كى دقتنى جلب ايتەرلك معلوماتنى كىترادر : 1928نجى يىلده اورتا آسيا جھوپرىتلەرى (5) 687,900 توننا غەللە طلب ايتكەنلەر . گوسىلان (دىمەك موسقوا) ايسە بو مقدارنى 556,900 تونناگە توشىر كان . (6) (يعنى 131

(4) بو سانلەر پروفىسور شلەگەل نك روسچە « يەكى شرق » مجموعەسنىك 23/4 جلدلەرىدە كى «تور كستان و سىبىر تېرىيولى» اسملى مقالهسىدە كورساتلغاندر .

(5) 42.650.000 پود . (6) 34.528.000 پود .

مگ توننا آزدىر). بونكە بەرابەر شو آزايتىر يىلگان مقدار ھەم تولا كىتربىلگەن ايمەس .

تور كستانلى مكامل اوغلى دىگەنىگ غەللە كىترىش توغرىسىدە . كى سوزلەرىگە قولاق آسايلىك . او اوتكان يىل دىكابىر آيندە كى س.س.ر.ر. مركىزى قومىتەسى سەسىونىدە توباندىدە كىلارنى سويلەگان :

«ھەر يىل بزىدە اىكى تورلى غەللە كىترش پلانى بولادىر : او- بىكستان حكومتىنك پلانى ۋە اتفاق حكومتىنك پلانى ؛ يىل اوتكان ساىن غەللە كىترىش قىسقارتلغانىن كورامىز . مثلاً 1926/27نجى يىلده اوزىكستان پلاندىدە كورساتلگان غەللەنىگ %60نى گنە آلغان» دىب شكائىت ايتكەن ناطق سوزىنك باشقا بر يىرىدەدە «غەللە كىترش پلانمىزنى تولا باجارمادىق» دىب تكرر ايلادىر .

بوندىن نىمە نىجە كىلوب چقار ؟ غەللە ۋە پاختە بەھلەرى آراسىدە كى موازنت بوزىلادىر . حكومتكە قىطعى بەھ يىلەن پاختەسنى بىرىشگە مجبور بولغان پاختەچى دھقان حكومتدەن وعدە ايتلگان غەللەنى آلا آلمانلقدەن بازاردەن قىمت بەھاگە آلىشگە مجبور بولادىر .

يەنە شو مكامل اوغلى سوزىنى دوام ايتدىروب «بر نىچە يىللەردەن بىرى دوام ايتوب كىلىمە كدە بولغان بو بحرانلى وضعيت بزنى شونداى حالده قويغانكى حاضرده حكومتىگ قولىدە بر اونومسزلك كىلگەنى تقدىردە آچلق ۋە تھلكەنىگ آلدىنى آلورلق ھىچ بر غەللە ۋە يىم ، حەشەك احتىاطى يوق» دىدر . «يىم ، حەشەكلەرى يوقلغىدەن تور كستان پاختەچى دھقانلەرى كوزدە ايش حيوانلەرىنى ساتوب يىارىب سوگرە بەھار كىلگەچ يەنەدەن جودە قىمت بەھاگە ساتوب آلىشگە مجبورلەر .

بولارنىگ بارچەسىدەن مكامل اوغلى «پاختەچىلىق تور كستان

دهقانلهرى اوچون اقتصادى نقطه نظردهن ضررليدر « ديگه ن
نتيجه گه كيلوب چيقادى.

مع التأسف پاخته مسئله سينگ بو جهتيگه آرتق تفصيلاتگه كيريشه
آلمايمهن. فقط بو قدر سويله نگان سوزلهر پاخته اوستيده كي روسيه
توقوماچيلك صناعتيگه احتياجنى اوتاش مسئله سينگ تور كستان
اوچون نيمه گه مال بولشيني يته رلك درجه ده آچق قلوب آگلاناتار
ديب اويلايمهن.

مكامل اوغلى «پاخته چيلك تور كستان دهقانلهرى اوچون اقتضا.
دى نقطه نظردهن ضررلى» ديگه ن نتيجه سنى تور كستانگه روسيه ده ن
كيتريلا در كان بوغداينگ مقدارى 25/26 ميليون پودده ن آشماغان
وه پاخته چيلك ميدانينگ اعظمى كيگاشى اون يلگه چوزيلغان
دورده گى وضعيتدهن چيقارمش ايدى. بو اون يللق مدت ايچيده
باهارى يرله رده ايگينچيلك شرطله رى بويوك اهميت ايله تدقيق
يه كي تور كستان سبر نيمر يولى دائره سنده كي يرله ر فائدا لانا
يله جهك حالگه كيتريلا ر وه بو نيمور يولده يوك يورتش ايشله رى
ترتيبگه سالنار ديب تخمين ايتار ايديله ر. بو اون يل ايچيده پاخته
نگ گنه ايمه س غه لله ايگينله رينگ هم ايگيش وه تريه لاش
ايشله رى، يه گى زراعت ماشينه له رى كيرتش وه اوروغلقله رنى
ياخشىلاش آرقاسيده ترقي ايته جهك ديه اويلا نار ايدى. يوقا رپده كي
شرائط تماميله تأمين ايتيلگه ن تقديرده هم پاخته چيلكنگ تور كستان
اوچون فائده سز بر ايش بولوب قاليشى آب آچق بر حقيقتدر.

حاضر بالشويكله رگه پاخته پروغرامله رينى يوزه گه چيقاريش
اوچون لازم كورينگان اون يل مدت جوده اوزاق كورندى وه
تديق ايتلگه ن پلاتى يه گى دن قاراشكه قرار بيردى.

و. ك. ر. مركز قومينگ پاليتبيوروسى (سياسى مركزى) بو
يل ايول 18 ده گى قراريده پاخته چيلكنگ 1932 نچى يلگه (يعنى

3 يلدن سوك) روسيه توقوماچيلق صناعتينى چيئده ن كيلادر كان
پاخته ده ن آزاد قيلشنى گنه ايمه س اونده ن سوگره گى توقوماچيلق
صناعتيگه ترقيسى اوچون لازم احتياطنى هم تأمين ايتادر كان
درجه ده آرتريلشنى طلب ايتادر. ايمدى پوليتبيورو بو وضعيتگه
قانداى يول بيله ن ايريشمه كچى بولادر؟ بو ساده چه غه لله ايگينله
رينى سقوب چقارش آرقاسيده كنه! پاليتبيورو «پاخته ايگيشگه يارار.
لق يرله رده شالى، جوخارى وه باشقه غه لله ايگينله رينى ايگيشگه
هيچ يول قويماسلك كيرهك» ديب بولادر.

«گوسپلان» وه باش پاخته قوميته سى اوزون تدقيقاتده ن سوگره
تور كستانده غه لله ايگينله رينى سقوب چقارش مقدارينى بش يل
ايچنده 144 نگ هه كتار ديب تعيين ايتكه ن بولسه لهرده «پوليتبيورو»
بو علمى وه استاتىستيقى تدقيقات نتيجه له رينى بر طرفكه آتوب غه لله نى
سقس ميدانينى 230 مگ هه كتار گه ييتقوزشكه قرار بيرادر. بولشيو
يكله ر باشليچه دقتله رينى شالى نى سقوب چقارشكه جلب ايتديله ر.
تور كستان دهقانله رى اوچون شالى نگ قانداى اهميتى بارلغى
اوشكالوف توبانده كيچه ايضاح ايتهدر. «حاضر كي بيرينچ وه پاخته
بهاله رينى سالشترغاندا آيرم خوجالقلار اوچون شالى ايگيننگ
پاخته ده ن كوره فائده ليراق بولغانلغى آچق كورنوب تورادر»
شوراله ر طرفيده ن غه لله كيرتش پلانينگ متماديا بيريكه كيلترله
سلگينى كوزده توتسا كز شالى نگ تور كستان دهقانله رى وه بتون
اولكه اوچون بولغان اهميتى يهنه ده آرتادر.

بزنگ يورتمز اوستيگه قابلانغان قورقچنى كورماسلك ممكن
ايمه س.

«پاليتبيورو» نگ قراريده ن سوگره اورتا آزيا بيوروسى هه مده
اوزبكستان، توركمه نستان، قازاقستان وه تاجيكستان قومونست
فرقه لرينگ مركزى قوميته لرى هم قرار چقارديله ر. بولهر بارچه سى

هم بتون کو گلله ریدن پالیتبور و قرارینی تبریک ایتادرلەر. بونگ اوستیگه «انقلابچی خلق» اسمیدن هم تبریک ایتوب قویادرلەر. اوزبیکستان دهن فیض الله خوجه وه یولداشبای آخونبایا اوغلی، تورکمنستان دهن آیتاقوف، قازاقستان دهن غالاشچو کین، بولەر بارچهسی برلکده تورکستان لیلەر، نیمه بولسه بولسون، پالیتبورونگ پاخته توغروسیده گی امرینی یریکه کیترشگه قرار یرگه نلهرینی اشاترماق اوچون مارکس وه لینین ننگ اسملهریکه آند ایچادرلەر. فقط بو حقیقتی؟ تورکستان لیلهرنگ شالی وه بوغدانینگ سقیلوب چقارلیشگه قوانشلهری توغرومی؟ ایمدی محلله ردهن کیلگن خبر-لەرگه قارایلق.

تاشکینده چقادرگان «پراودا ووستوکا» غه زتهسی (16 سنتابر سائیده)، «ملی مطبوعات پاخته اشیکه لاقید دیهرلک درجه ده بر وضعیت آلدی» دیب شکایت ایتادر. «پراودا ووستوکا» غه زتهسی «قزل اوبیکستان»، «یه گی فهرغانه»، «آزاد بخارا»، «که مبه غهل دهقان»، «شهرق حقیقتی»، «قزل یولدوز»، «آواز تاجیک»، «دایخان» (تورکمن غه زتهسی) وه «قورتولش» (اویغور غه زتهسی) که بی یرلی غه زته لهرنگ پاخته حقیده گی پروپاگاندا تشویقات اشله. رینی یورتوگه لازمی درجه ده اهمیت بیلن کریشا آلمادقلهری که بی پاخته بلانینی اشگه آشرش اوچون لازم بولغان «پولیتبورو»، اورتا، آسیا بیوروسی وه ملی فرقه قومیتلهرینگ مرکزله ری طرفیده ن یریلگن امر وه تعلیماتلهرنی هم کوب کیچکدروب نشر ایتدکله. رینی تأکید ایتادر.

حتی اوزبیکستان مرکزی اجرائیه قومیتلهری اعضالهری آراسیده هم کوبگنه کشیلهرنگ پالیتبورونگ یه گی پاخته پروگرامی توغروسیده هیچ خبرلهری بولماغانلی معلوم بولادر. یوقاریده گی «پراودا ووستوکا» غه زتهسیگه کوره (14 اوکتابر سائیده) بوخارا

دائره سی راشتان رایونیده ن وکیل روزی نظر اوغلی، قاشقادر-یاده ن یولداش تاشبایا اوغلی، حاره زمدنن حهیت قوربان بای اوغلی وه آندیجان دائره سیده ن ایرمهت اوغلی یه گی پاخته پلانی حقیده، اوزبیکستان مرکزی اجرائیه سی قومیتلهری سه سونیکه قوقانغه کیلگه چگنه، برنجی دفعه ایشندکلهرین بلدروب عریضه یازغانلەر. پالیتبورونگ یه گی پاخته پلانی تورکستان قومونستلهری آراسیده هیجان وه ناراضیلق توغدرماقده در. فقط بو حقه آچق سویله شگه ههر کم باترلق اینا آلمایدنر. یادگار صادق اوغلی اسملی بر باتر اوزبیک قومونستی تابلغان. او بولشوییکلهرنگ یه گی پاخته سیاستلهریکه پروتست بلدرگان.

یادگار «دهقانلهرنگ حرابی فیئوداللق اصولیده استمار ایتلشیده ن» «دهقانلهرنگ خراب بولشیده ن» وه «تورکستان دهقانلهرینگ پاخته سیاستیکه قارشو فغانلهریده ن» سویله ب، «فرقه بوکونگی سیاستی بیلن ایسکی مستملکه چیلک سیاستنی کیگایترمه کده در» دیب آچقده ن آچق یازادر.

یادگار — «تورکستان دهقانلهرینگ صبر کاسه لهری چیتله-ریگه قدر تولدی» دیدر وه بونده حقلیدر. «قزل اوزبیکستان»، «یه گی فهرغانه»، «آزاد بخارا» وه «پراودا ووستوکا» بیتلهری قشلاقلهرده گی پاخته گه قارشو حرکتلهر حقیده گی خبرلهر بیلن تولادر.

توبانده بو خبرلهرده ن بر نیچه سینی مثال اوچون کیترا مز: وابکینت رایونیده (بخارا دائره سی) دهقانلهر پاخته لهرینی اوروب تاشلاب، اورنیکه بوغدای ایککه نلەر.

«پراودا ووستوکا» ننگ خبر یرشیکه کوره (31 اوکتابر) «بتون قوقان دائره سیده بوغدای پاخته گه هجومگه باشلاغان» یعنی اهالی پاخته ایکشگه تعیینلانگان یرلهرگه بوغدای ایکا باشلاغان.

ئى بى عوبەيدە قشلاغىدە سولانگان يىرلەرگە بوغداي ايكلگەن. قوم آرق، يىش كەپە، گل قشلاق، بەھرام، آق تىپە ۋە باشقە بر قاتار يىرلەردە ھەم پاختە اورىگە بوغداي ايكلمە كدە، پاختە اوچون ايسە سايلىق يىرلەر قالدردلەمە كدەدر.

تور كستان قشلاقلەرنىڭ جوايى شو اصولدە بولمىشدر. اگر بزنك يورنەدە گى توغانلەر مزنك مستقل، اير كلى او بوشمەلەرى بولغاندە ايدى، بو جواب يەنەدە تائىر لىراق بولور ايدى.

تور كستان دھقانلەرىدەن بر قىسمىنى پاختە ايكلشگە مجبور ايتكەن بر قانچە سىيلەر بار. اگر پاختە ايكلن ميدانى حقىدە گى ستاتىستىك معلوماتلەرگە دقت ايتساڭز، اوز يىرلەرنىڭ بارچە سىگە ياكى بويوك قىسىگە پاختە ايكلەن دھقانلەرنىڭ يىر اصلاحاتى دوريدە يارىم ھەكتاردەن تا ايكى ھەكتار گەچە يىر گە ايگە بولغانلەردەن، باشقەچە ايتكەندە اوز كوچلەرى يىلەن يىرلەرنى اشلى آلدىرغان كشىلەردەن عبارتلىگن كوراسز. بولار شورا حكومتىگە ياردام اوچون مراجعت ايتادردلەر. حكومت ايسە پاختە ايكلشنى بو يىگە آلغان كشىلەرگە گنە ياردام يىرادر. ايكى ھەكتاردەن آرتق يىر گە ايگە بولغان تور كستان دھقانلەرى پاختە ايكلشگە يىرلەرنىڭ اهمىتسىز بر قىسمىنى اجرا-تادردلەر. چونكى حكومت ياردامىگە او قدر محتاج ايمەسلەر ۋە پاختە يىلەن بوغداي ايكلشە اير كلىدردلەر.

تور كستاندە گى آز يىرلى دھقانلەرنىڭ يالغوز گنە پاختە ايكلشە-رى، شورا، سوسىيالىست اقتصادياتىگە سىوگىدەن ايمەس، باشقەچە ياشاش مەمكىن بولماغانىدەندەر.

كارل ماركس «فرائقفورت پارلامەنتى آلدىدە پولشە مسئلەسى» حقىدە كى مقاله لىرنىڭ بىرىسىندە بوناويت بلانك اسملى بر قاتولك روخانىسى توغروسىدە بر حكايە كىترادر. بو روخانى زاغزان ۋە مەپنەلەرنى اور كاتار ايكلەن. قوشلەر روخانىنى كوردكلەرى آن،

اوچوب كىلوب، يىلكە سىگە قونوب، قوليدەن يىمە كگە باشلار ايكلەنلەر. ھەممە بو روخانىنىڭ مھارتىگە خىرنەدە قالار ايكلەن. اشنگ تە گى بوندە ايدى، روخانى بىچارە قوشلەرنىڭ آستىكى تومشوقلەرى اوچىنى كىسوب تاشلار ايدى. بوندەن كىين اولەر يىردەن داتى چوقوب آلا آلماناچ، روخانىنىڭ قوليدەن يىشگە مجبور بولور ايدىلەر.

بالشويكلەرنىڭ قىلغانلەرى ھەم شونىڭ اوزى؛ اولەر بزنك دھقانلەردەن مستقل خوجالىق يورتش امكانىتىنى كىسوب آلغانلەر. ايمدى او بىچارەلەر آچلقدەن اولش قورقچى آستىدە پاختە ايكلشگە مجبور بولسەلەر، بالشويكلەر «تور كستان دھقانلەرنىڭ شورا پرو-گرامىگە صداقتلەرىدەن، قشلاق خوجالىغىنىڭ اجتماعى انقلابىدەن» ..... داورق سالادردلەر.

تور كستان نىڭ منفعى روسىدەن كىترىلادردغان غەللەدەن قونلشەدر. روس غەللەسى بزنك يورنگە غايت قىمت بەا گە توشادر. بو غەللە آرقاسىندەن روسلنىڭ اقتصادى ۋە سىياسى حاكىمىتى كىلادر: تور كستان روسىدەن غەللەسىنى آلدىغى حالدە (1932 يىلگە 60000000 يود) اوزىنىڭ سىياسى استقلالى اوچون كورەشگە جرات ايتا يىلارمى؟ معلوم نەرسە قىلا آلماس. غەللە كىترشنىڭ توقتالشى 1918-19 نچى يىللەردە بولغانى كەبى آچلقدەن اولش دىمە كدر.

تور كستان نىڭ استقلالىنى ۋە اير كىنى استە گەن ھەر بر كشى، تور كستاننىڭ اوزىگە يىتشاردگان غەللەسى اوچون كورەشمە گى لازمدر. اوزمزدە يىتشان غەللەمز بولغاندە گنە، تور كستان نىڭ قورتولشىگە اميد باغلاشىمىز مەمكىن.

پاختە آنچه فائىدەلى نەرسە. فقط اونىڭ بىز گە فائىدەلك بولشى، بىزنى تەمامىلە روسىدەن كىترىلادردگان غەللە گە قاراتوب قويماسلىگى شرطى يىلەنگنە بولا آلادر.

اگر کوب مناقشه ایتد کله ری وه بالشویکلهرنگ آچ کوزلک بیلن قدیردقله ری اورش چقوب قالسه، تورکستان خلقی نیمه قیلادر؟ — بولشویکلهر، 1919ده نابولیننگ «بیرلی خلقی باقوب اوترگاندن کوره، بتون کوچ وه بایلقلهرنی انقلابی جبهه گه یوللاش یاخشیراقدر» دیدیگی سوزله رینی تکرار قیلماسله دیب اویلازمی؟ — ای ایلینی وه اونگ ایر کیتی سیوگن تورکستان بالالهری، بو حقه اویلاب حرکت ایتکزر!!

پاخته گه قارشو بوغدای بیلن قوراللانکز!

تورکستاننگ چیتلهر حاکمیتیدن قوتلشیده برنجی قدم اونگ چیتدن کیلادرگان غه لله دهن قوتلشیدر. چوقای اوغلی مصطفی

چار منیستری کریوشه بینک تورکستان پاخته چیلغیغه قاراشی.

[ساویت حکومتینگ بو کونگی پاخته سیاستی مناسبیله]

بو کون یورتمزده بوتون شدتی بلن تطبیق ایتیلمه کده بولغان پاخته ایکن بیرینی آرتیرش اساسیغه قورولغان اقتصادی مستملکه سیاستی بزگه چار زمانیداغی سیاستی ایسله تدهی. بر قانچه نقطه لرده، او جمله دهن پاخته ایشلهرنده، او دورنگ سیاستی بو کونگی قزل روسیه نگ توتدیغی سیاستیگه قاراغانده به لکی ده یارم یولده قالب کیتمه کده در.

چار حکومتی منیسترلهرندهن کریوشه بین - 1912نجی ییلی تورکستانغه قیلغان سیاحتی نتیجه سنده یورتمزده یورتیله درگن پاخته سیاستی حقنده حکومتینگ یولینی کورساتادرغان بعضی بر فکرلهر سویله گن ایدی. چارلق روسیه سینگ سوک سوزی بولغان بو افاده. لهر بو کونگی بولشویک روسیه سینگ هم اساس دستورینی تشکیل ایتمه کده در. کریوشه بین: «بو کون تورکستان، بوخارا وه خیوه روسیه نگ پاخته گه بولغان احتیاجندن یارمیسینی اوتهمه کده در کی

بو 1 میلیون بود تازه پاخته یاکی یوز میلیون سوم قدر آلتون آقچه دیمه کدر. یه نه یشمه گن 10-12 میلیون بود پاخته نی آلتس اوچون آمریقایلارغه 70-80 میلیون سوم آلتون آقچه بیرمه کده مز. روسیه توقوماچیلینینگ آمریقا خام مالیغه بو قدر باغلیغی (آمریقانک اوز مانگی روسیه گه کرگز گن مالینگ 10/9 ی پاخته ایدی) اونی دائمی بر تهلکه، بحران قارشوسنده توادر. اونگ اوچون بزنگ یارم یولده توروب قالوویمز ممکن ایمهس. روسیه نگ بوتون احتیاجینی داخلده بیتشکهن پاخته بیلن تأمین ایتوب توقوماچیلیمزنی اجنبی تأثیر وه بحران قورقوسندهن قوتقارو لازمدر» دیر ایدی.

«روسیه حکومتینگ سعی وه غیرتی آرقاسنده» تورکستانده پاخته ایشلهرینگ آز زمان ایچنده کوز قوامشترارلق درجه ده تیزلک بیلن ایلگهری کیتکه نینی دلیل وه رقم لهر بیلن کورسه تکه ندن سوک «بو کون تورکستان خلقینگ بوتون منفعتی، اوی وه اورینیشی بوتونسی پاخته تیوره گیندهن آیلانماقدادر» دیگن منیستر سوزیگه یه نه بر آز دوام قیلیب «شو پاخته تورکستانی موسقوا وه روسیه نگ باشقه بیرلهری بیلن باغلایدر» دیگن ایدی.

طبیعی شرائطنگ پاخته ایکنیگه مساعدلگی، اولکه نگ بر قانچه جهتلهردهن دنیانگ ایگ مهم پاخته مرکزله ری که بی مهم خاصیتلهر گه ایگه بولغانینی سویله ب اوتکه ن دهن کین منیستر: «بزنگ حاضر گه دنیانگ پاخته گه بولغان بوتون احتیاجندن 5/6 حصه سینی بریب تورغان آمریقا بیلن رقابت فکریگه کیلوویمز هم ممکن ایمهس. بزنگ حرکتز اوز احتیاجیمزنی اوزیمز تأمین ایتش یولی بیلن باشیمزنی چیت تأثیرندهن قوتقارماقدان غنه عبارت در کی بونگ اوچون لازم بولادرغان شرائط هم بارددر» دیر ایدی.

او زمان کریوشه بین تورکستانده یه گی دهن بیر سوغاریلماسدهن روسیه نگ پاخته غه بولغان بوتون احتیاجینی اوتش ممکنلگی نظریه.

سيگه قارشو بولغاني ديك او 1909 يىلى تور كستانده تيكشيش سىيا-
حتى قىلغان سەناتور غراف پالەنگ تور كستانده يەگىدەن يىر
سوغاريلماي توروب پاخته چىلقنى بر آديم هم آرتيشش ممكن بولما-
غانلىغى توغروسنده گى قاراشيغە يەنەدە آرتراق قارشو ايدى. (سەنا-
تورنگ بو قاراشىنى يازغان يىلى، يعنى 1909 نچى يىلى، تور كستانده
301,785 ديسەتەن يىردە پاخته ايكيلىگەن ايدى). مېنىستر بر قانچە تورلو
تدبيرلەر كورش آرقاسنده پاخته ايكىنى ميدائىنى كويگنە آرتيشش
ممكن بولغائىنى ادعا ايتەر ايدى. او غراف پالەنگە جواب يىرنەدە
تور كستانگ پاخته ايكىنى اوچون يارارلق 4 ولايتنده سەناتورنگ
تقتيشى بىلەن اوزىنگ سياحتى آراسنده كيچكەن 3 يىلك مدتدە گى
آرتشلەرنى كورساتوب «بو اوچ يل ايچندە گى پاخته ميدائىنگ
كيگەيشى او ادعائى يەنەدە اوچ تاپقر رد ايتكەن بولدى.» ديدەر.
اونگ فكرنچە او زمانگە قىردە تور كستانده پاخته ايكىنى اوچون
يارارلق يىرلەر بوتونلەي آلنوب يىتكەن يوق ايدى. «روسىە دولتى
قول آستىدە پاخته ايكىنى اوچون يارارلق يىرلەر جودە آزدەر
(تور كستان، قافقاسيانگ بر قسى) اونگ اوچون بوندای دائرە-
لەردە بوغداي ايكىنىگە يول يىرمەك ساغلام بر اقتصادى قاراش
ايمەس» دىب قارشوسنده گىنى تنقىد ايتكەن مېنىستر كوزىنگ قاي
بر ياقدە بولغائى بر آزدە آحق كورسەتمەك اوچون «تور كستان
بوغداي اونومندە گى ھەر آرتق بود روسىە وە سىبىريا بوغدايغە
رقىب بولغاني ديك تور كستان پاختەسندە كى ھەر آرتق پوددە آمريقا
پاختەسيگە رقىب» دىمەك بولغائىنى اونومەسلكنى مملكتدائشلەريغە
ايسلانوب كىتمە كدە بولغان چار مېنىستري جنابلەرى سوزيگە دوام
ايلە «اونگ اوچون بو يىرلەرنى بر آز آرتق بها بىلەن بولسە ھەم
چىتەدن كىترىلگەن غەللە-آشلق بلەن تامين ايتش كىرەك. تامبوف-
سامارا، يتى سو وە باشقە ولايتلەردە كىگ ساحلەرگە ايگە بولغان دان

ايكىنى تور كستانگ قىمتلى باغچەلەرنى ايگەللەمەسەن. جاهل (؟)
سارتلەرنگ شالى، قاوون، ميوە وە پاخته كەنى قىمتلى نەرسەلەر
يىتشتەرە تورغان بو يىرلەرنى بز آريا، بوغدايگە يىرىب قويا آلامىز»
دېر ايدى. — او روسىەنگ سياسى و اقتصادى منفعلەرى اوچون
تور كستاندە پاخته چىلكنى كوچايتش قطعياً لازم دىب تاپغائى جالدەدە
شو پاخته چىلكنگ تور كستان خلقىنى، دىھقاننى فلاكتكە سودرە-
مە كدە بولغائىنى ھەم كورمايدىرغان ايمەس ايدى. خلق كون
كوندەن يوقسوللاشوب وضعىتى آغرا لاشان سارى اونگ قارشولق،
اوزىنى ساقلاش حسى فكرى ھەم كوچەيمە كدە ايدى. بونى كورگەن
مېنىستر ھەم اوزىچە بر قانچە چارەلەر توشونوب توصىە ايتەر ايدى.
پاخته ايكىنىنگ آرتيشى بىلەن برگە غەللە وە باشقە يىمەك
نەرسەلەرنىگ قىمتى دە آرتمش ايدى. 20 يىل ايلگەرى 45 تىن
بولغان بوغداي پاخته رايونلەرنەدە مېنىسترنگ سياحتى زمانلارندە
1,5—2,0 حتى 2,2 سومگە، يەنە شو مدت ايچندە دىھقانگ ايگ
مهم حيوان يىمى بولغان بىدەنگ يوز باغى 2,5—3,0 سومدەن
25—30 سومگە چقوب كىكەن ايدى. غەللە وە يىمەلەرنگ باھاسندە-
غى بو قدر تىز وە دىھشتلى كونار يىلشىنگ سىبىنى مېنىستر پاخته
ايكىنىنگ بر ياقلاما وە غير طبعى صورندە كوپايتىرىلشندە كورەر
ايدى. او شو مسئلە بىلەن مشغول بولور ايكەن سوگرەدەن تىجەسىنى
عملياتدە ھەم كوردىگىمىز (18-19 يىللەرنگ آچلىغى) بر نقطەغە
توقتاب «مەنە بو حال پاختنىگ اونومسز كىلدىگى بر يىلدە كىمبىل
وہ اورتا حاللى دىھقانگ حىائىنى تىلەكگە كىرىتوب قوپادىر.
شونگ اوچون كوپ يىرلەرنىگ دىھقانلەرى آز بولغان يىرلەرنىگ
ھەمەسىنى پاخته ايكىنىگە توتوشدەن ساقلانا وە قورقادرلار. بوندە
حقلەرى ھەم بار» دېر ايدى.

اونگ پاخته ميدائىنى كيگەيشى اوچون اويلاغان چارەلەرنىگ

برنجی وه ایگ مهمی بو غه‌لله که میچیلگی وه آچ قالش قورقو-
سینی برش، پاخته‌چیلق مرکزله‌رینی غه‌لله وه بیم بیلن تأمین ایش
ایشی ایدی. او اساسده بو آغیرلقنگ تورکستانگ پاخته‌چیلق
دائره‌سی خارجنده قالادرغان قسمله‌ری، قازاغستان چولله‌ری وه
جنوبی سیریانگ کیگ یرله‌رنده باهاری ایکیینی آرتیرود ه‌دیب
بیلر ایدی. اونگ قاراشنجه پاخته میدانله‌ریغه ممکن قدر یاقین
یرله‌رده غه‌لله محصولاتینی آرتیرماق، بو غه‌لله‌نی هم آرزان
باهالی بولله‌ر بیلن پاخته‌چی دهقانله‌ر ایچیگه کرتیش بیلن‌گنه
مکندر. بونگ اوچون هم آریس-پشپه‌ک، پشپه‌ک-آلماتا، آلماتا-
سه‌مه‌یالات-آلتای تیمر بولله‌رینگ ممکن قدر تیز بتیریلیشی لازم-
در. چار مینستری بو بولله‌رینگ ایشله‌نوونده گی سیکنلکده‌ن «یول
سائس ایشینگ هر ییل بر سبب بیلن کیچکترلشی دولت اوچون
که‌ته ضرردر» دیب، شکایت ایتد ایدی. او زمان یتتی سو تیمر
یولی دائره‌سینگ آرتیق غه‌لله اونومی تیمر یول قومیسونی تاماندان
28 میلیون بود تخمین ایتلمش ایدی. مه‌نه شو غه‌لله‌گه اشارت ایش
یولنده مینسترد: «بو بولله‌ر تیزراق بتیریلسه ایدی پاخته‌چیلق مرکز-
له‌ریگه محلی غه‌لله بیلن رقابت ایته آلورلق باها بیلن 20 میلیون
بود قدر آرزان غه‌لله کیترمه‌ک ممکن بولور ایدی» دیدر. بو وه
بونگ که‌بی باشقه تدبیرله‌ر هه‌مه‌سی اوزون‌گنه وقت ایسته‌یدر‌گن
ایشله‌ر ایدی. کریووشه‌ین بولسه پاخته میدانینگ بولله‌ر‌گه باغلا-
نوب توقتاب تورویشینی هیچ بر ایسته‌مه‌س ایدی. اونگ اوچون هه‌م
بر قانچه موقت چاره‌له‌ر توصیه ایتد ایدی. او جمله‌ده‌ن بر آز آرتیق
باها بیلن بولسه هه‌م سامارا، تامبوف غه‌لله‌سی‌نی کیتروب ممکن قدر
آرتق یرینی پاخته‌گه آیرش یولینی کورسه‌تکن ایدی. او زمانغه
قدر بولغان تیمر یول تاریفی بونجه روسیه غه‌لله‌سی فەرغانه‌گه آنچه-
گنه قیمت بولوب کیله‌ر ایدی. اونگ اوچون مینستر تیمر یول

کراسینی 1/75 تین‌ده‌ن 1/100 تینگه توشورشی سورار ایدی. بو
صورته‌ده او تیمر یول اداره‌سی بر آز ضرر‌گه کرسه هه‌م بو‌گه قارشو
فەرغانه‌گه 7 تین آرزان باها‌گه غه‌لله کیتیرمه‌ک ایله پاخته میدانینگ
کیگه‌یگن بولوشینی، بو یول بیلن یه‌نه هه‌م که‌ته‌راق فائده تأمین
ایتیلگن بولوشینی کوزده توتار ایدی.

تورکستان پاخته ایکیینی دائره‌له‌رنده 20 نجی عصرنگ برنجی
10 سنه‌سی ایچنده ایش حقی یوزده 150-200 آرتغان ایدی. بر
مردکار-اشچی کونده 1,5-2,0 حتی بعضی وقت وه یرله‌رده 2,5
سوم آلا‌ر ایدی. بو صورته‌ده قول ایشی بیلن ایکیله‌در‌گن بر
دیساتین (هه‌کتار) یرده‌گی پاخته ایکیینی دهقان اوچون 150-200
سوم‌گه توشار ایدی. کریووشه‌ین بو ایش قوتی یوقلیغی مسئله‌سنده‌ن
بحث ایتد ایکن «یگی سوغاریلا‌درغان یرله‌رده ایش او قدر
هه‌م قین ایمه‌س. چونکی روس مهاجرله‌ری بو یرله‌رینگ ایش قوتی
دیمه‌ کدر. اصل قینلق سارتلارنگ قولیده‌غی اسکیده‌ن سوغاریلمش
یرله‌رده ایش مسئله‌سینی حل ایتمه‌کده‌در» دیر ایدی. مینستر
جنابله‌ری بعضیله‌رینگ توصیه ایتدیگی یول بلن روسیه‌ده وقتنده
ایش قیدیریب یورغان موسم ایشچیله‌ری‌نگ بو تامانله‌رغه کیلیب
ایشله‌ب قایتیشیگه قارشو بولغانی که‌بی قوشنی مملکتله‌ر ایران،
آفغانستان وه کاشغاردنه ایشچیله‌ر کیلیشیگه هه‌م قارشو ایدی.
اونگ قاراشنجه: «حاکم ملت بولغان روس موجیکینی اسیر ملت
بولغان «سارتلار»‌نگ قولی آستیغه کونده‌لک ایشچی قیلیب یرش،
خصوصاً بو ایشنگ حکومت حرکتی بیلن یورتیلیشی یرلی خلق وه
قوشنی دولتله‌ر اهالیسی نظرنده روس اعتباری اوچون یاخشی تأثیر
ایتمه‌یدرغان ایش» بولور ایدی. قوشنی مملکت‌له‌رده‌ن کیله‌در‌گن
ایشچیله‌ر بولسه اوتوروب قالسه‌له‌ر هه‌م سه‌زون ایشچیلیسی بولوب
ایشله‌ب قایتوب کیتسه‌له‌ر هه‌م روسیه اوچون سیاسی وه اقتصادی

جهتدهن ضررلی بولوب چقار ایمش. نهایت او بو قیین مسئلهنگ سیکن سیکن کون کوندهن آرتماقده بولغان ایشسز وه ییرسز دهقانلر تاماندان حل ایتلووینی ایلگه ری سوره در. حقیقتاً هم اونگ سیاحتی زمانلرنده پاخته ایکیینگ تیسکه ری فائده سی آرقا. سنده میر، ملکنی یوقاتغان دهقانلر فەرغانه ده 25—30 فائض تشکیل ایتمه کده ایدی. ایشنگ او کونگی کیتیشنده آز بر زمان ایچنده دهقانلرنگ کوی ایشسز ییرسزله قاتاریغه کریب قالوونده شبهه یوق ایدی.

آمریقا پاخته سی ایکنه ک اوچون دهقان بر تاماندان آرتق خدمت صرف ایتمه ک مجبوریتنده ایکنه ایکنچی تامانده نده او ایکیینگه معین مقدارده سرمایه هم ساچماق مجبوریتنده ایدی. کمبغل دهقان اوزیده بولغان بو آقچهنی طبیعی باشقه بر ییردهن قیدیرار ایدی. مه نه بو یول بیلن او انصافسز ایجاره خورلر قولیغه توشوب قالغان ایدی. او یالغوز روسیه گه پاخته ایکیب بیرش اوچون آغان قرضیغه میلک 40—60 فائض ایجاره بیرش مجبوریتنده ایدی. بونگ دهقانچیلق ایشلرینگ کیتشده کوب آغرقلر توغدرماقدا بولغانینی کورگن مینسترده دولت بانقاسی وه باشقا که تته پول منبعلری بیلن قیشلاقلی دهقان آراسنده توغری دهن توغری واسطه چیلق ایتهرلک «قویراتیف لهر» تشکیلنی توصیه ایتهر ایدی. بونگله هیچ بر مصرفه کره می توروب کمبغل دهقانغه هر دیسایتین ایکن اوچون 50—60 سوم فائده تأمین ایتیلگن بولوش وه پاخته زراعتینی کوچله ترشدهن باشقا روسلق اوچون یات بولغان عنصردهن ضررلی بر سرمایه دار صنفنگ چقوب قالشیکه هم مانع بولغان بولوشینی اورته گه سوره ایدی. بر آزده ایلگه ری کیتب مینستر جنابله ری دولت تاماندان تشکیل ایتله درگن زراعت بانقه سینگ بو مؤسسله واسطه سی بیلن ییرلی دهقاننگ قولندان چقادرغان ییرلرنی تورلو یوللر

بیلن قولغه کیچروب روس مهاجرلاریغه بیرشگه خدمت ایتوونی سویله مه کنی هم اونومه گن ایدی.

کریوشه یین بونده ی پاخته رایونله ری اوچون تاشقاریدان غه لله کیترش بیلن محلی غه لله ایکیینی سیقشترش، کره دیت مؤسسله ری واسطه سی بیلن آرزان فاضلی قارض بیرش بیلن پاخته چیلکنی رواجله ندرش وه تورلو علمی وه زراعی تدبیرلر بیلن محصولات مقدارینی آرتیرشنی اویله سه هم بو آرتشنگ بر نیچه میلیون پوددهن آرتوب کیتیشیکه اینانماس ایدی. بعض دائره لره ده گی کیچک ییرلی دهقانلرنگ ییرلرینی تامامله پاخته گه یروب هر ییل پاخته ایکشله رینی زراعت فنی نقطه نظرندن توغری تاپماس ایدی. بونگله به رابه ر روسیه صنایعینگ اجنبی تأیرندن قونلشینی تورکستان دهقانینگ منفعتندن آرتق کورگه نی اوچون باشقا چاره لهر تاپیلگونچه کمبغل قشلاقینی فدا ایتش دیمه ک بولسه هم اونگه ممکن قدر آرتق پاخته ایکترش یولینی توتار ایدی. اونگ بوتون توشوندیگی هر قاندای یول بیلن بولسه هم دهقانی پاخته ایکشیکه مجبور ایتش اوی بار ایدی.

بونگله ده او بعضیله رینگ توشوندیغی که بی بر قانچه موقت تدبیرلر بیلن تورکستانده روسیه نگ پاخته غه بولغان بوتون احتیاجینگ تأمین ایتله یلووی فکریگه قوشولماس ایدی. اونگ فکرنچه بونده ی اویله رگه آلدانوب تورماسدان روسیه فابریقه لهرینگ او کونگی یتمه گن وه توقوماچیلق صنایعینگ کوچاییشی بیلن آرتادرغان احتیاجینگ تأمین، قسقه سی روسیه نگ پاخته مسئله سینی نیگزدهن حل ایتش اوچون هیچ بر توقتاماسدان یه گی ییر سوغارش ایشیکه کریشو کیره ک ایدی. او «یه گی ییر سوغارماسدهن پاخته ایشینی اساسدهن حل ایتکن بولمایمز» دیر ایدی.

یه گی یوسونده سوغاریلوب، ماشینه بیلن اشله شکه یارارلق، که تته

بارچالهرغه آیریلوب بیرلیشی توشونلگه ن بیرلهرنی منیستر جنابلهری هم اونگ حکومتی طبیعی روس مهاجرلهریغه غنه تخصیص ایتهر ایدی. او بونگ بیلن هم کفایه لهنمه سده ن بیرلی خلقنگ قولنده بولغان بیرلهرنگ هم ممکن قدر نیز لکده روس مهاجرلهری قولیغه کیچیشی اوچون چاره لهر کوریلیشینی توصیه ایتهر ایدی. او روس صناعینی ممکن قدر نیز اجنبی تأیرنده ن قوتقارشنگ شدتلی یاقلاو- چیسى بولیشی وه بوتون حرکتینی بو یولگه ایشله تیشی بیلن به رابه ر تورکستانده پاسته میدانینگ سوغارلغان بیرلهرنگ 1/3 نده ن آرتوب کیتیشیگه اینانماس ایدی.

کریوشه ننگ بو کونگی وارنلهری اونگ بوتون وصیتلهرینی او جمله دهن پاخته سیاستینی اونگ اوزینگ هم او یله مه گه نی وه نظریه ننگ یول بیرماغانی درجه لهرده ایشکه آشیرش خلیاسیغه تالوب یوره درلهر. بو کون قزل روس ایمپریالیستلهری تورکستان خلقینگ قانی وه حیاتی بهاسیغه بولسه هم سوغارلغان دائره دهن آشلق دان ایکینینی قووب چقارشغه بیل باغلادیلهر. بونگله بر تامانده ن اوزلهرینگ هم سویلاغانلهری که بی روس فابریقه سینی اجنبی تأیرنده ن قوتقارش بولسه ایکنچی تامانده ن تورکستان خلقینی روس بوغدا بیگه محتاج قیلوب، اونی حیاتی نقطه سنده ن روس ایمپریالیزمی زنجیریگه باغلاب، روسلننگ ایدی بر قولی حالیه قویماقچی بولادرلهر. 18-19 نجی ییله رده گی انسانیتسزچه سیکه فائدا لانغان یوللهرینی اوز سیاستلهری اوچون دائمی وه قطعی آلت حالیه قویماقچی بولادرلهر. فقط حیات تجربه سنده کورگه ن تورکستان خلقی مقدراتی مسئله سی بولغان بو ایشده توشونگه نلهری قدر لاقید وه بیگانه قالمایدرغان بولغانینی بو کون کورساتماقده وه سیزدیرمه کده در. اونگ قارشولق توشنچه سی وه قوتی دشمنلهرینگ

بو کونگی خاکمله رینگ اونگ حیاتیگه قصد ایتکه ن سیاستلهرینگ شدتی بیلن متناسب بر صورتده اوسمه کده در.

تورکستان خلقی باشقالهرینگ منفعتی اوچون اوز حیاتی تهلکه گه سالادرغان هیچ بر ایشکه کریشمه س. اوز یمه گینی اوز نوپراغیدا یتشهره وه بونگله باشقالهرینگ سیاسی اویونیه گه حیاتی بیلن واسطه بولشده ن اوز باشینی ساقلار. بونی چار روسیه سی حکومتی وه اونگ منیسترلهری او زمان کورگه ن وه سیزگه ن بولغانی که بی بو کونگی قزل روس ایمپریالیست قومیسارلهری هم عملده کورگوسیدرلهر. بر تورکستانی.

ساویت روسیه «جنتندن» اولاق

ایکنچی یه کاترینا آلمان حکومتیگه مراجعت ایتوب روس موجیکیه گه نمونه بولسون اوچون آلمان دهقانلهری بون روسیه ننگ تورلی بیرلهریگه کوچوب اوترماقلهرینی اوتنگه ن ایدی. مه نه شو وقت 1772-1780 یلله ر آراسیده اون مگله رچه آلمان دهقانلهری روسیه گه کیتب بیرلهرشکه ن ایدیلهر. بولهر روسیه ده چوللهرنی گلستانگه آیلاترغان، روسلهر اوچون نمونه بولارلق درجه ده زراعت خوجا- لقلهری یاراتغان وه بونگ بیلن روس موجیکلهریگه درس بیرغانلهر ایدی. روسیه ده بولغان هر بر کشیگه معلومکی آلمان دهقانی اشلا- شده، خوجالق یورغوزشده، اوی اداره ایشده وه تازالقه روس موجیگی بیلن تیگله شتریلمه سلک درجه ده یوکسه ک وه آلدای، اولهر- دهن آچرالیب وه کوزگه کورونوب تورار ایدی.

روسیه نی دنیا پروله تارلهرینگ «کعبه» سیگه وه «کشیک جنتی» گه آیلاترماقچی بولغان قزل روسلهرنگ یش یللق خوجالق پلائی بوینچه خصوصی زراعت خوجالقلهری بتریلب، بیریه گه کولله کتیف

خوجالقلهر قورولماقچي، مملکت ايندوستريلاشتريلماقچي وه ييش يل کيتيده آمريقادهن «اوتوب» کيتلمه کچيدر.

کاغد اوستيده کولله کتيفگه کرش «اختيارلی» ديب يازيلغان بولسه هم حقيقتده کوللاکتيفگه کرگن دهقانلهر هيچ بری اوزی استهب ايمهس، قيسلش وه باشقه تورلی تریکچيلک قیلش ممکن بولماغانيدهن يالغوز قارن تويفوزش اوچونگنه کره درلهر.

ييش بللق پلان بويچه سالنماقدا بولغان حاضرغی سالق اصولینی حربی قومونیزم وقتیده گی Prodraswjorstka دن هيچ بر فرقی یوقدر. او وقتده گی Prodraswjorstka اصولی دهقان خوجالغینی یقتش آدیگه کیلگنده 12 نچی مارت 1921 نچی یلده گی لینین بویروغی (Nep) یلن بو اصول یوقانلغان ایدی. حاضرغی یور-غوزیلوب تورغان غه لله سالغی اصولی زراعت اشینی یه نه گور آغز-یگه کیلترب قویدی. بر تاماندهن دهقانلهرنی کولله کتيفگه هایداب کیرگش، ایکچی تاماندهن دهقانلهر قولیداغی مال وه ملکنی تارتیب آلس مقصدی یلن آغر سالقلهر سالنمه کده در.

قزل روسلهرنگ مه نه شو سیاستی آستیده یوقاریده یازدیغیمز ایشچان وه تریشچان آلمان دهقانلهری عصرلهردهن بری توپلنگن مال وه ملکلهریدهن آجرا دیلهر وه اشله شکه قویلمایدلهر. کیشلهرنی «آزادلق» غه آلیب چقوچی بولشیویکلهر بولارنی مال وه ملکلهریدهن «آزاد» قیلدیلهر، رحم وه شفقت دیگن نهرسه نی اویلمه دیلهر. تامرلهریده گیرمان قانی بولغانی اوچون روس موجیگی که بی بویین-لهرینی بیرگه ایگیب آه واه یلنگنه تورماسدهن: «بز ظالملهرنگ بونده ی خورلاشیگه چدامایمز» ديب، آچ وه یارم یالانچاچ حالده روسیه ننگ ههر تامانیدهن یا اولوم یا چیتکه کوچش ديب موسقواگه یغیلشا باشلا دیلهر. بولارنگ سانی آزغنه وقت ایچنده 13 مکدهن آشیب کیتدی وه روسیه ننگ همه بیریده گی آلمان دهقانلهری

کوجشکه نیت قیلیب قالدیلهر. بو کوچش قوزغالیشینگ عمومی ره ک آلیشیدهن قورققان روسلهر، بیرلهرگه خبر یوباریب آلمان دهقانلهرینگ کوچشلهریگه مانع بولشکه فرمان بپردیلهر.

موسقواده توپلانغان بو آلمان دهقانلهرینگ 400 کشیدهن عبارت برنچی غروپی قاناداگه کیتش اوچون رحصت آغان ایدی. بو برنچی غروپ نویابر باشیده لیننغراددهن کیمه یلن آلمانینگ کیل شهریگه کیل توشدی. مه نه بوتانلانغان دهقانلهرنگ سوکغی یانلهریده قالغان آقچله رینی هم بولشیویکلهر قالدیرماسدهن قاقب آغانلهر. یول کره وه آرزیمایدرغان یاتاق بیرلهر اوچون کوب آقچله آغانلهری اوستیگه پاس اوچون ديب اولهرنی قاقشایب ههر برسیدهن 220 سومدهن آلیب بولوبده قالغان بوللهرینی چيگه رده آلیب قالغانلهر.

روسیه ده گی توغانلهرینگ تالانش، قینالش وه خورلانشلهرینی کورگن آلمانلهر طبیعی جم کوز یوموب قالمادیلهر. آلمان خلقی وه حکومتی اولهرگه یاردهم قولینی اوزاتدی. آلمان حکومتی اوزینگ 18 نچی نویابرده بولغان اوتریشیده اولهر اوچون 9 میلیون مارقه بیلگیله دی وه بیرلهرشترشگه مخصوص بر کشی تعینلاندی.

بو آراده بوتون دنیاده شرمنده بولیشیگه کوزی بیتکن بولشیو-یکلهر موسقوا تیوره گیده توپلان تورغان آلمان دهقانلهرینی زور-له ب واگونگه اوتقوزوب، قایاقغه؟ دیگن سوراقلهریگه: „na, „proiswol sudby“ «تقدیرنگ حکمیگه» ديب، سبریاگه یوبارا باشلاغانلهر ایدی لیکن مسئله گه آلمان حکومتی قاتیشیب قالغانی اوچون یه نه رحصت ایتش مجبوریتنده قالدیلهر.

روسیه دهن قاققان بو آلمان دهقانلهرینگ بر بوله گی آلمانینگ شرقی وه شمالی-شرقی ولایتلهرنده بیرلاشتریلماقچي وه باشقا بوله گی قانادا وه برازیلیاده بیرلهرشتریله چه کدر. دیمه ک آلمان حکو-

متینگ جدی حرکتی آرقاسنده آلمانلر قان قارداشلهرینی «روس جتندهن» قوتقارالر.

قرل روسلهرنگ دهقانلهرغه قارشو یورغوزوب تورغان سیاستی یالغوز ایچی روسیهده گنه ایمهس. بلکی سیو کیلی یورتیمز تور کستانده اوندن هم آغردر. آلمان دهقانلهری آراسنده روس ظلمندن قاجب تور کستاندهن وه قافقاسیادهن کیلوچیلهری بونگه شاهددرلهر.

روس ظلمی وه قرل روسنگ تور کستان دهقانلهریغه قارشو آچقان کورهشی وه اوروشی تور کستان یرلی دهقانلهری آراسنده طبیعی یه نه قاتع وه اچیرا قدر. ایسکیده حتی چار زمانیدا سو بولوش ادارهلهری دهقانلهرنگ اوز قولیده ایدی. مه نه بو اداره نی حاضر قرل روسلهر اوز قولیغه آلمان. غه لله نی بولسه تووقادان بیر گن که بی کیلتریب تارقانادرلهر. دیمه ک روسلهر تور کستان دهقانیه:

«بیر گنه پاخته ایکیب مه نکه بیره ک سینگه نان، سو بیره مه ن، بولماسه آچلیکدهن اولدره مه ن» دیب، کشیک دنیا سینگ حاضرغه قدر کورمه کن وه ایشتمه گنی بر ظلمنی قلیب تورادیلهر. بونگ اوستیگه روحی، تریکچیلگی وه فعالیتی تمام باشقا بولغان افلاس مویکله رینی آباریب تور کستان دهقانلهرینگ ایچیگه بیرله شتره درکی بو تور کستان دهقانلهرینی روحی وه مادی جهتدهن عذابلایدر.

تور کستانلیلهر مه نه بو قرل روس ظلمیگه قارشو جیم گنه بویون ایگیب توروبدرلهرمی؟ یوق، یوق. اولهرنگ قرل استبدادغه قارشو کورهش وه اوروشی اون یلدهن آرتق دوام ایتهدر. بو آراده مگلهر. چه تور کستان دهقانینگ قانینی توکدیلهر وه توکمه کدهدرلهر. عائلهلهرینگ کوز یاشلهرینی آقیزدیلهر وه آقیزماقدهلهر. اونی آچلقدهن قیردیلهر وه قیرماقدهلهر...

بو قدر ظلم آستنده تور کستان دهقانی بیریدن آجرا سا هم آنا یورتینی تاشلاب چیتکه کوچشی طبیعی او یلامهس. اونگ مقصدی

قیمتلی آلتون نویراغینی افلاس روس آیاغندهن قوتقازماق وه یرینگه، سوویگه اوزی ایگه بولما قدر. مه نه بونگ اوچون او کوره شه در، قان توکهدر. آلتای نویان

تور کستان شاعرلهریندهن

بیر «باش تور کستان» بیتلهرنده تور کستان شاعرلهرینگ یازو-لهریدن نمونه بولارلق بعضی پارچهلهرنی باسیب تورماقچیمز. بو-باش نومرومزده مشهور قازاق شاعرلهریندهن ماغجان جوما بای اوغلینگ «تور کستان» آنلی شعرینگ بر نیچه پارچهلهری یلدهن آتاقلی اوزبیک شاعری چولپاننگ «یاپراقلهر» سرلوحه لی شعرینی نشر ایتهمز.

ماغجاننگ بو شعریح 1923 نجی یل تاشکندده تور کستان دولت نشریاتی تامانیدهن باسلیب چیقغان «ماغجان جوما بای اوغلی اوله گده-ری» کتابنده باردر. «تور کستان» یورتمزنگ ههر بورچه کیده یاشلهر طرفیدهن همین (Hymne) حالنده او قولوب یورگن بر شعردر. قولدهن قولگه کیچوب او قولوب یورگن «یاپراقلهر» 27 نجی یلکی «مفکوره میدانده کورهش» لهرده کوبکنه شوشولهرگه سبب بولغان وه او زمان مطبوعات بیتلهریده هم قسماً کورونوب قالغان ایدی.

قازاق شاعری ماغجان جومابای اوغلی دهن

تور کستان

1

تور کستان ایکی دُنیا ایسیگی غوی

تور کستان ایر تور کدنگ بیسیگی غوی

تاماشا تور کستاندای چیرده توغان

تور کدنگ تاگری بیرگن نیصیبی غوی

2

ايرته ده تور كستاندى «توران» ده سكه ن
 «توران» ده اير تور يگم توويب اوسكه ن
 توران نك تا غديري بار تولقيمالى
 با سينان كوب تاماشا كونده ر كيچكهن

5

«توران» نك تاو لارى بار اسپانغا آسقان
 ماگكيگه باسين آيياق چاچدار باسقان
 باورينده اير كه بولاق سالادى اويناق
 جارالب تاو دان آققان سالقين جاسدان

8

ايرته ده اوقس، يا كسارت، جيحون، سيحون
 تور كده ر بول ايكه وين دريا ده يتين
 كيه لى سول ايكي سو جاغاسنده
 تاباسيگ خاسيه تى باباگ به تين

9

«توران» نك «نيانسان» داي تاوى قلاى
 پار كي لهس «نيانسان» غا تاو لار تالاي
 ايركسز اير تور كدى اويغا آلارسىگ
 كوككه آسقان «خان تاگرى» كه قاراي - قاراي

10

«بالقاش» دى باورينا آلمان «تارباغاتاي»
 جوتالى جير كيند يگى «پامير» «آلاى»
 «قازيقورت» خاسيه تى تاو بولماسا
 طوفانده نوح كيمه سى توقتار قلاى (*)

(*) قازاقلار ده دېنچه طوفان زمانده حضرت نوح كيمه سى «قازيقورت»
 تاغنده توقتاغان .

13

«توران» غا جير جوزينده جير جه تكه نيه ؟
 تور ككه آدم زادده ايل جه تكه نيه ؟
 كه ن آقل ، اوتى قايرات ، جو بريك خيال
 «توران» نك ايرلهرينه اير جه تكه نيه ؟

14

تومايدى آدم زادده چكغسدای اير
 دانشمان ، توگهييق اوى ، بولات جيگهر
 چكغسدای آرستاننگ قور آنى دا
 آدامنگ جوره گينه جيگهر بيرهر

16

«توران» نك بيلهرى بار تارا غايداي
 سول بيدهن تيمير توغان اوت بوب اويناي
 اوت چا چيب جير جوزينه آساق تيمير
 جارق ايتب اوتب چيققان ناجا غايداي

18

آسل قان خاسيه تى تورك قانى
 سول قاننان ابن سينا ابو على
 مولديغى بليمينك سيقر ديرليك
 دونيه ده سونداى آدم تودىما آلى ؟

20

«توران» دا تورك اوينانغان اوخساب اوتقا
 تورك دهن باسقا اوت بولب جان توويببا !
 كوب تورك اينچى آيسيب تاراسقاندا
 قازاقدا «قارا چاگراق» (1) قالغان جوقبا
 (1) تورك ملتینگ اسكى عورف - عادته رى قازاقده قالدى ديگه نى اشارت ايتگان .

25

شهر باتسا كيم ايزدهمهس توغان ايلين ؟
 توپارده كوكسه مه به توغان جيرين ؟
 آرقانگ آردا كيري قاليگ « آلاش » (2)
 « توران » ده بله بيلسهك سه نك جيريگ

26

قراغي « تياشان » مين « يامير » ، « آلاي »
 كوتهدي كوكدهن سيني قاراي - قاراي
 « كينه » (3) مين « آلاي » (4) دگ جولين قوماي
 جاپاندا جاييلو دگ معني قالاي ؟ (5)

اوزبيك شاعري چولييان دهن

ياپراقلهر

كوز چاغى توپراقلهر گيزاروب قالديله...
 گيزاروب قالديله كوز چاغى توپراقلهر
 صوگ دمده يپراقلهر قزاروب آلديله...
 قزاروب آلديله صوگ دمده يپراقلهر
 قارغاله باغلهرده قاغلاشپ قالديله
 بلهمدم كملهرنگ قسمتي اوزولور

(2) « آلاش » - قازاق خلقى ديتك .

(3) « كينه » - تولق اسمى « كينه ساري » اون توقوزنجى عصرنگ اولگى
 ياريمى آخرله رينده روسيهغا قارشو عصيان كوتارگان . كينه ساري عمومى
 قازاق خلقى روسيهدهن آيريب ، توركستانده مستقل بر دولت تورمقچى
 بولغان ايدى .

(4) آبلای خان كينه ساري نك باباسى . قازاق خلقى نك خانلهرينگ ايگ
 مشهورلهريندهن . آبلای خان قبرى توركستان شهرينده خواجه احمد يسوى
 مسجديندهدر .

(5) شعرنگ بوسوگمى ايگى بولميينده (25 همم 26) شاعر قازاق خلقين تور -
 كستاندهن ايرمق بولغو چيلهركه قارشو ، كينه ساري ايله آبلای خاننگ
 « توران » بايراغىنى كوتارگان بولغان ،

ياگخاقفه ياپشوب بر چه نكل سالديله
 بلهمدم كملهرنگ اميدى يوق بولور .
 اى ساووق ايلله ردهن موزكيپ كيلگه نلهر
 او قوبال تاوشكز قرله رده يوق بولسون
 اى مينم باغمده ميوه نى تيرگه نلهر
 قاپ قارا باشكز ييرلهرگه كوملسون

تور كستان خبرلهرى

قازاغستانده

ساويت حكومتنگ عينيله چار حكومتى ديك تور كستانگه مهاجر
 لهر كيترو سياستى دوام ايتديرمه كده بولغانى معلوم بر نرسه در .
 بو مهاجرلهر آقيني اينقسا قازاغستان توپراغنى باسوب كيتمه كده .
 در . اسماعل سعد وقاص اوغلى باشده بولغان حالده قازاق قوممو -
 نيستلهر ريدن كوكنه كشيهر شورالهر روسيه سنگ بو مهاجرت سيا -
 ستىگه قارشو شدتلى اعتراضلهرده بولونديلهر . سعد وقاص اوغلى
 موسقواده چيقادرغان روسچه « بولشويك » مجموعه سنگ 1928 يل
 غنوار نومروسنده نشر ايتيلگن مقاله سيدة يالغز تور كستانده بيزاريلك
 (خوليگانلك) قيلولور يورگن زيلينسكى وه غالاشچو كينلهر نيگنه
 ايمهس كالينين ، ريكوف وه زراعت قوميسارى سميرنوفلهر رينده
 مستملكه چيلك يلهن عيبلايدر . طبيعى سعد وقاص اوغلى ، قازاق باى
 وه بورژويلهرينگ (؟؟) منفعتى ياقلاوچى ، زهرله نكهن بر ملتچى
 قىلينوب اعلان ايتلدى . بوندهن صوگره بالشيويكلهر قازاق قومم
 نيستلهر ريدن آچق چقشله رينى طلب ايتكهن بولديلهر . اوزون بر
 جمجتلك دورى كيچكهندهن صوگ قوراميس اوغلى اسملى بر
 فرقه كاتى تابلوب قالدى . قوراميس اوغلى « ايكبه كچى
 قازاق » غه زيته سنگ اوتوزنجى اوكتابرده چققان نومروسنده كى

اوزون بر مقاله سیده قازاغستانده «قازاقله رنگ روسلر بیلدن بهر ابره
«حق» گه ایگه بولغانقله ری» نی کوبکنه تکرار لاب شورالهر روسیه.
سنگ مهاجرت سیاستنی ایضاح ایتمه کچی بولادی. قورامیس اوغلی.
نگ مقاله سنی او قور ایکنه ایسکیده، چارلق دوریده هم قازاق
خلقی منفعتنی روسکه ساتوچیلهرنگ چقغان بولغاننی ایسله دوک
جال باختجان قاراتایوف وه یاش کولبای توغوسوف او زمانگی
روسیه نگ مهاجرت سیاستنی عینله بو کونکی قورامیس اوغلی نگ
ساویت روسیه سنگ مهاجرت سیاستنی مدافعه ایتکهنی که بی قیلوب
یاقلارلهر ایدی. باختجان وه کولبای لهر هم او زمان آق پادشاه.
نگ اداره سی آستنده قازاقله رنگ روسلر بیلدن بهر ابره حقه
ایگه بولغانلهر ایدن وه قازاقلارنگ بوش بیرلهر ییگه روس مهاجر.
لهری کیلشینگ اونلهرنگ (قازاقله رنگ) اوزلهر ییگه فائده لی
بولغانلهدن سوبلهر لهر ایدی.

علی خان بوکای خان اوغلی، احمد بای تورسون اوغلی وه
باشقه لهر که بی مهاجرت سیاستیگه قارشو اعتراض ایتکهن کیشیلهرنی
باختجان قاراتایوف وه کولبای توغوسوف لهر هم قازاق خلقتنگ
دشمنلهری دیب آتاب، اونلهرنگ اوستیدن چاقمچیلک قیلوب
یورارلهر ایدی. مه نه شو باختجان قاراتایوف وه کولبای توغوسوف
بولشیویکلهر اداره نی قولغا آلمان زمان برنجی نوبته اونلهر گه
قوشولوب کیتکهنلهر ایدی.

ایمدی بولشیویکلهرده قورامیس اوغلی چیقوب قالغان. دیسه ک
بو قورامیس اوغلی اوشه باختجاننگ تریبه ایتکهن معنوی اوغلی
وه کولبای توغوسوفنگ بولشیویکلهر ایچه گینی بهر ابره ایمشکن
انیسیدر. بز قورامیس اوغلی نگ سعد وقاص اوغلی وه اونگ
فکر داشلهری بیلدن بولغان مناقشه سنی بر طرفکه قویوب یالغز
اونگ شورالهر روسیه سنگ مهاجرت سیاستنی ایضاح ایتمه ک ایسته.

دیکی نقطه سیده گنه بر آز توروب اوتمه کچیمز. مه نه باختجان
قاراتایوفنگ معنوی اوغلی وه کولبای توغوسوفنگ ایمشکن
انیسی قورامیس اوغلی نیمه لهر دیدر:

«... پادشاه حکومتی ایچکی روسیه ده کی یاخشی بیرلهرنی که تته
بیر ایگه سی بایله رغه قالدیریب روس موجیکلهرنی قازاغستان که بی
حیت ولایتلهر گه هایداب یوبارار ایدی، وه بیرلی خلقتنگ (قازاق-
نگ) ایگ یاخشی بیرلهرنی کوچ بیلدن آلب روس موشتومزور-
لهرنی اورتاشتریب قویار ایدی. ایندی بو کون پادشاه زمانی بیلدن
ساویت حکومتی زمانی آراسنده «آسمان بیلدن بیردیگ» فرق بار.
مثلا حاضرده که تته بیر ایگه سی بایله ر یوق. او بایله رنگ بیر-
لهری روس موجیکلهری قولیده. لیکن ایچکی روسیه ده خلق
کوبلگیدن بیر گه سیغشمایدر. قازاغستانده ایسه فائده لانمای یاتقان
آرتق بیرلهر بار. مه نه شو سبیلی اوشه بوش یاتقان آرتق بیرلهر گه
شورالهر حکومتی ایچکی روسیه ده ن بیرسز موجیکلهرنی کوچریب
کیتریب یاتوبدر. بونگ اسمی بورونگی که بی «قازاغستانی مستملکه
ایتب یاتبدی»، «قازاق بیرلهرنی کوچله ب روسلهرغه آلیب بیره
یاتبدی» بولماسده ن «ساویت اتفاقینگ خلق خوجالق مدینتینی کوچه
یتمه ک یولیده کی چاره لهرینگ بریسی بولادر».

حاضرگی بولشیویکلهر دوری بیلدن چارلق دوری آراسنده کی
«قازاقله رنگ روسلر بیلدن بهر ابره حقی» بولولهری توغرسیده گی
فرقنی کورو اوچون عینی شو قورامیس اوغلی نگ مقاله سی چیقغان
«ایکبه کچی قازاق» غه زیته سنگ 30 او کتابر نومروسیده کی غه زیته
اداره سیگه کیلگهن بر یازونی اوقوب کوریگ:

«بز تورکستان سیر تیر یولینگ جنوبی قسمنده ایکنچی بولم
سیکرنجی توده ده آغوست آیدن پیری ایشله ب کیلمه کده مز.
خدمتمده کی یوز آدمده ن بر قانچه لهری تورمش (حیات) یاها نلغیدن

چيقوب كيتديلهر. حاضرده سيكسان قدر مردكار بارمز. تورمشميز ناچار؛ ياتادركان ييريمز (قوارتيريمز) ساويق؛ اويله ريمز كه حالينكه چه (؟) سوبا (بيچ) قويولماغان. بو توغريده بو ييرده ايش باشنداغي «شه به لكوف» ديگهن كشيگه (روس) بر نيچه دفعه عريضه هم بيردوك. هيچ بر تگلانماسدن قالدی. بو ييرده بزلهر بيله ن برگه ايشله ب يورگان بر غروپ (آرتهل) روسلهر بار؛ بونله رنگ اويله ريگه الله قاچان سوبا قويولغان. بزلهرده ايسه ياتقان اويله ريمز رنگ ساويقلغندن آغريب ياتقانله ريمز هم بار. بو كونگه قدر بز مونچه (حمام) كورگان ايناسمز؛ مونچه يراق. هر هفته مونچه غه باريب كيلمهك اوچون كولوك سورايمز، بيرمايدرلهر؛ ليكن روسلهر كه هر هفته كولوك تعينلانغان وه مونچه غه توشوب تورادرلهر.

خدمت اسبابي (قورالي) ييريب توروچي روس شينكاروف دن كيرهك بولغان اسبابني سوراساق، اسباب يرو ييرنده بزني حقارتله ب هايداب چيقارادر.

قوئوپراتيف دوكاننده ايكي روس خدمت ايتب تورادر. بزلهر كه ياخشي نظر بيله ن باقمايدرلهر. كيره كلي نهرسه له ريمز كه مطلقا كيرهك بولماغان نهرسه لهر قوشوب بيرادرلهر. «بونله رنگ بز كه كيره گي يوق» ديسهك «چيق» ديب هايداب يوباراديلهر. چاي، شه كهر بيرمايديلهر. قوئوپراتيفكه اعضا بولماغان روسلهر كه كيره كلي نهرسه له رنگ هر بريسي ييريب تورادريلهر. قوئوپراتيفكه اعضا بولغان قازاقلر دوكانگه بارسه لهر: «سه ني اعضاقلده ن اوچريب قويدوك، فلان-تولان ديب هيچ نهرسه بيرمايديلهر. بيرگان وقتده هم بر ايكي كون سوك بيرارلهر.

ايشله ي باشلاغانمزدن بيرلي (ديمهك آغوست آيده ن بيرلي) ايكي-اوچ دفعه گنه حساب آلدق. همان كيچيكتريب بيراديلهر. آغان بوليمز سوگني حساب وقتيغه يتمه ي قالادي، آنگ اوچون

يوموشچيله رنگ بعضيله ري هر آوولغه تينتراب طعام ايزله ب كيتد. ديله ر. يگرمنچي اوكتابرده بيريلادرغان بوليمز بو كونگه چه بيريلمه. دي. پول سوراساق «كاغديگ يازيليب يتمه گان» ديب، قايتاراديله ر.

دوكانده همان خام ايكمهك (نان) ساتيلادر. اوني ييب آغريب يورگانله ر هم كوب بولادر.

ايكي-اوچ دفعه آغان حساييمزده اوتر سومغه يتكزيب آچه آغانمز يوق. خدمت حقي آز. آرامزده معلم يوق...

عمومي يوموشچيله رنگ عرضي: برنجي) مونچه غه باروب تور-ساق ايدى. ايكنچي) ايشله گن خدمت رنگ توشلي بهاسي بيريلسه ايدى. (اوچنچي) روس، قازاق ديگهن فرق بولماسا ايدى. دور-تنچي) بر معلم يوباريلسه ايدى.

امضا ايتكوجيله ر: قچاقباي اوغلي، قارا خوجا اوغلي، آبو اوغلي، قولبهك اوغلي، توقتارباي اوغلي، ساوير اوغلي.

آمريكا، اوروپا وه آفريقا يوموشچيله ريني مدافعه ايتكوجي «ايكبه كچي قازاق» غه زته سي باشقارماسي كوز آلديداغني قازاق-له رنگ روس «پروله تاريات» استبداديه قارشو فريادله ريغه او بيچاره له رنگ حقيقي مدافعه ايتوچي بر آغز سوز يازوده ن هم قاچقان.

توركمه نستانده

بو يل توركمه نستان «مستقل» جمهوريتينگ قورولشيغا يش يل تولش مناسبتيله توركمه نستان اجرائيه قوميتيه سي رئيسي آيتاقوف توركمهن خلقينگ بتون شرق مملكتله ريگه «اورنهك» «نمونه» يوتوقله ريني «توركمه نسكاي ايسكرا» نام (روس تليده) غه زته ده يازغان. غه زته اداره سي محترم آيتاقوف نك سوزله ريني حقيقتلاماق

اوچون بولسه كيرهك، تور كمهن خلقينگ «يوتوقلهريني» توبانده.
گيچه قلوب كورساتكان:

بر) تور كمهنستان كسبهلر اتقاقينگ مركز اداره سنده خدمت
ايتكوجي يگرمي بر نفر كشي ايچنده ايكيگنه تور كمهن بار ايمش.
بو اداره ننگ هه مه اشله ري روس تلنده يور گه زيلمه كده در.

ايكي) اورتا آسيا تيمر يولينگ تور كمهنستان قسמידه 24,000
(يگرمه تورت مگ) اشچي بولوب، اونگ اچيده 1,040 (بر مگ
تورت يوز) تور كمهن بار؛ بو بر مگ تورت يوز تور كمهننگ 1,000
ته سي قارا خدمته گي مرد كارلهر در.

اوچ) تور كمهنستان دولت نشرياتي اداره سنده گي ايبلي آلتى
خدمت ايتوچيلورنگ تورتينگنه تور كمهندهن بولوب، بونلهرنگ
بريسي نيلماچ، ايكي سي دو كنده ساتوب تورغوجيله ر، بريسي ايسه
آدم ييلمه س بر يول بيلهن مطبعه مديرينگ معاوني بولوب قالغان،
تورت) تور كمهنستانگ اشحابادداغي مركز مطبعه سنده 257
آدم خدمت ايتادر؛ بولهر آراسيده تور كمهنلهردهن اوتوز اوچ كشي
(يگرمه سيگزر حرف تيزوچيله ر، ييشي قارا يوشداغيله ر).

ييش) ساوده قوميسارياتنده قرق اوچ كشي بار، بولهر آراسيده
تور كمهندهن بر آدم ههم يوق.

آلتى) زراعت قوميسارياتي اداره سنده خدمت ايتوچي قرق اوچ
كشي اچيگه برگنه تور كمهن كر وب قالغان. اشله ر بارچه سي
روسجه يور گزيب كيلگهن.

ييتى) تور كمهنستانده گي قرق تورت آگرانوم اچيده بريسي
ههم تور كمهن ايمه س.

سه گز) بو كونگه قدر تور كمهنلهردهن يالغوز بولسه ههم دو قنور
چقاريلماغان.

مه نه بوتون شرق عالميگه «اورنهك» وه «نمونه» بولادرغان

«مستقل تور كمهنستان سوسياليست ساويت جمهوريتي» ده گي تور كمهن
خلقينگ يوتوقلهرى.

اوز بيگستانده

فرغانه ده توقوما فابريقه سي

1926 نجى يل آخرلهر يدهن باشلاب فرغانه (سابق يه گي مهر-
غيلان) شهرينگ ياقينده توقوما فابريكاسي ساليئا باشلانغان ايدي.
بو يل نويا بر آييده فابريكانگ پاخته ني ئيپيگه آيلاترش قسيمي ايشگه
باشلانغان. ايكنچي قسيمي، توقوچيلق بولمى، 1930 نجى يل فيبرال
آييدهن باشلاب ايشگه كرىشمه كچيدر.

بو فابريكا ساليئا باشلايدىغي زمان اونگ ايشچيله رينگ كوب-
چيلگي تور كستانليله ردهن خصوصاً اوز بيكله ردهن بولماغي شرط
ايتلگان ايدي. خاتن اشچيله ر مسئله سي علائده مذاكره ايتليب
اوز بيك خاتن-قرلهرين فابريكا اشله ريگه جلب ايتش، اوز بيكستانى
«اوز بيكله شترش» سياستينگ مهم ماده له ر يدهن تانياغان ايدي. ايمدى
باقايلق نيمه بولوب ياتوبدر.

بو حقه ده «يه گي فرغانه» غه زته سي (نومر 95، 21 آغوست)
توبانده گي معلوماتلهرنى باسادر:

«... فابريكاده حاضر 1,200 نفر اشچي بار؛ بوندهن 421 نفرى
اوز بيكله ر؛ قالغانلهرى روسلهر در. يرلى خاتن-قرلهردهن يوق ديهر-
لك درجه ده آز. اينديگنه خدمتگه اوتش اوچون عريضة بيرگان
خاتن اشچيله ردهن جوده آز قسيمي قبول قيلنما قده در. عموماً قالغانده
بو بيرده كه تله ر اوز بيكله شترش توغروسينده گي قانار-قانار ديهر-
كتيفلهرنى باجاريشگه سالقن قاراغانلهر.

اشچيله رينگ (البته اوز بيك اشچيله رينگ. اداره) قيناغان يير-

لەری اوی-جای مسئلە سیدر. شەردەن چقغان کەشیلەر ھەر کون تورت
 یش چاقریم شەرگە قاراب یا یاو قایتشگە مەجبوردرلەر.
 عمومی یانا قخانە اوچون مخصوص بنا یوق. واقتنچە قیلنغان
 قزل چابخانە حولیسیدەگی یانا قخانە نار، قولایسز، اشچیلەر اورتاسیدە
 ساغ-کسللگیگە اعتبار قیلماسدەن آرا لاش یاتوب-تورش دوام ایتە-
 کدەدر. «ترەست» نامانیدەن ایکی نە عمومی یانا قخانە سالشگە اجازت
 یریلگەن بولسە ھەم حالی اشگە باشلانغان یوق. محلی تشکیلاتلەر
 نامانیدە یانا قخانە لەر سائینی آلتی گە یتگزش حرکتی قوزغالغان.
 براق بنا ماتیرالی یتشمایدی. ساغلقە رعایە یوق. اشچیلەرنگ
 ساغلقینی ساقلاش توغروسیدە ھیچ نەرسە قیلنماغان.»

ملتچیلک بئتر یلسین عنوانیە «بەگی فەرغانە» نگ سە کزنجی
 اوکتابردە چقغان سائیدە توبانده گی معلومات یازیلغان:
 «فەرغانە شەریدە آچیلغان مرکزی طبی تیحیکومینگ دوام
 قیلیب تورغانیغە تاپاناق یش یل بولدی. حالیگە چە طلبە لەر قبول
 قیلش مسئلە سیدە گی آیرماچیلق، ملتچیلک خطالقلەریدەن قوتولا
 آلمایدی. بو یل برنجی مرتبە تیحیکوم طبابت خادملەرنی محنتکشلەر
 آراسیگە اوزانادر. طبابت بولومینی بئروچیلەرنگ کوبی آوروپالیلەر
 (روسلەر) بولوب، اوزیک تلینی بلمایدرلەر. شولەر قاناریدە بئریب
 جقادرغان دورت نە یرلی طلبەدەن اوچ نە سینی آرزیمانگان سبیلەر
 یلەن ایکنجی قورسده قالدردیلەر. بوندەن تاشقاری تیحیکومگە
 قبول قیلنغان 80 نە اوزیک طلبەدەن حاضر توقز نەسی قالدی.
 بولەر ھەم سیکن-سیکن کیتە کدە وہ کیتشگە حرکت قیلماقدەلەر.»

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi